

Zašto je Đuro Šurmin napisao Povjest književnosti, a ne Povijest književnosti?

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Jezik : časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, 2018, 65, 172 - 174**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:605776>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-21**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

suvremena upotreba ne poznaje *došašći* u značenju *adventski* i umjesto pridjeva upotrebljava se posvojni genitiv. Evo nekoliko primjera iz Suvremene katoličke enciklopedije (1998.) iz natuknice *došašće / advent*: prva nedjelja *došašća*, čitanja i običaji vremena *došašća*, liturgija u zadnjem tjednu *došašća*. Kada je o toj enciklopediji riječ, valja upozoriti na sitniju netočnost koja se odnosi na postanak imenice *došašće*, naime na str. 188., kaže se ovako: „Riječju *došašće* J. Šetka u svojoj knjizi *Hrvatska kršćanska terminologija* prevodi latinski liturgijski izraz *adventus* (dolazak).“ Knjiga kojoj se pripisuje *došašće* kao prijevod latinske riječi

adventus (pa onda i *advent*) nastala je 1964., a to je skoro četiri stoljeća poslije Kašićeva prijevoda.

I napokon, valja zaključiti i jasno odgovoriti našem čitatelju koji pita kako glasi pridjev prema *došašće* – pridjeva su dva: *došastan* (*došasni*) i *došašći*; *došastan* (*došasni*) potvrđuje se u značenju *dolazeći*, *budući*; *došašći* u značenju *adventski*. Oba pridjeva pripadaju hrvatskom starijem rječničkom blagu i danas se ne upotrebljavaju. Upotreba *došašći* umjesto *adventski* bila bi izrazito stilski obilježena.

Sanda Ham

ZAŠTO JE ĐURO ŠURMIN NAPISAO POVJEST KNJIŽEVNOSTI, A NE POVIJEST KNJIŽEVNOSTI?

Naš nas je čitatelj E. F. iz Varaždina pitao je li imenica *povjest* u naslovu knjige Đure Šurmina: *Povjest književnosti hrvatske i srpske*, valjano napisana. Prema njegovu mišljenju, valjalo bi pisati *povijest* i nije mu jasno kako se takva pogriješka mogla dogoditi na naslovnici knjige.

Kao odgovor na njegovo pitanje dobro će poslužiti dio mojega rada objavljenoga prošle godine u Zborniku o Đuri Šurminu:¹ *Hrvatski jezikoslovci u Povjesti književnosti hrvatske i srpske* Đure Šurmina, jer u tom

radu pišem, između ostaloga, i o dvoglasniku u imenice *povjest/povijest*. Ovdje je promijenjen, prilagođen i dopunjen tekst koji je odgovor na čitateljevo pitanje.

Šurminova je *Povjest književnosti hrvatske i srpske* objavljena 1898., pet godina nakon što je Brozov Hrvatski pravopis postao obveznim za škole (objavljen je 1892., školskim postaje 1893.), godinu dana prije Mareticeve Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika i dvije godine prije Broz-Ivekovićeve Rječnika hrvatskoga jezika (1901.). Ta su tri djela u hrvatskom jezikoslovlju poznata kao stožeri hrvatskoga vukovskoga pogleda na književni jezik. Drugim riječima, Šurminova *Povjest* pripada razdoblju kada je u hrvatskom jeziku vodeća bila hrvatska vukovska književnojezična stilizacija. Već je na prvi pogled to očito prema slovopisu, pravopisu i jeziku njegove *Povjesti* – slovopis i pravopis brozovski su, jezik je mareticevski. Iako je Šurminovo početno školovanje bilo na književnojezičnoj stilizaciji zagrebačke škole (rođen je 1867.) jer su u doba njegova početna školovanja na snazi

¹ Zbornik je nastao na temelju radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa o Đuri Šurminu, održanom 21. i 22. travnja 2016. u Zagrebu, Varaždinu i Čazmi. Skup su organizirali Hrvatski studiji kao jedan u nizu međunarodnih znanstvenih skupova o hrvatskim književnim povjesničarima, a glavni je urednik Zbornika Tihomil Maštrović.

bile slovnice zagrebačke filološke škole, protivne i suprotne vukovskoj normi – Veberova i Mažuranićeva slovnica, Šurmin je ipak u potpunosti prihvatio hrvatsku vukovsku stilizaciju. U njegovo je vrijeme zagrebačka norma bila još uvijek vrlo živa, primjerice Matica hrvatska u to je vrijeme svoja izdanja još uvijek objavljivala jezikom zagrebačke škole, Narodne su se novine služile pravopisom i jezikom zagrebačke škole sve do 1918. Dakle, hrvatska vukovska stilizacija nije u Šurminovo doba bila nužda, nego slobodni izbor.

U svezi s pravopisnom i jezičnom stilizacijom, a ne u svezi sa Šurminovom stilskom osobitostima, valja upozoriti i na *povjest* iz naslova njegove *Povjesti*, odnosno na pisanje *je* gdje bi prema našoj suvremenoj normi trebalo pisati *ije*. Šurmin u cijelom svom djelu piše *povjest*, ali češće mu istoiznačno služi i imenica *istorija*.

Pisanje *povjesti* i *povijesti* u Šurminovo vrijeme nije bilo u potpunosti izbistreno. Zagrebačka škola piše samo *poviest* (suvremenim slovopisom *povijest*), primjerice, natuknica *poviest* u Šulekovu je Rječniku znanstvenoga nazivlja iz 1874. Natuknica je opširna, zauzima više od polovice lijevoga stupca Rječnika, a Šulek navodi mnogo primjera: *poviest staroga vieka*, *poviest novoga vieka*, *poviest čovječanstva*, *obća poviest*, *posebna poviest*, *svjetska poviest*, *drevna*, *najstarija poviest*, *poviest crkve*, *poviest knjige*, *književnosti*, *poviest obrazovanosti*, *poviest vjere*, *vjerska poviest*, *poviest naroda*, *iztraživalac poviesti*, *iztražba poviesti...* Natuknicu *poviest* završava primjerom u kojem je *povjest*: *pisanje povjesti*, *tal. istoriografija*, ali s obzirom na sve gornje primjere u kojima je *poviest*, može se pretpostaviti da je *je* umjesto *ie* (suvremeneno *ije*) u *pisanje povjesti* – zatipak.

Među vukovcima je nesklad – jedni su za *povjest*, drugi za *povijest*. Leksičko počelo

hrvatskih vukovaca, Karadžićev Srpski rječnik (1898.) nema natuknicu *povjest*, *povijest*, ali nema ni *historije* ili *istorije*.

U Viencu je 1883., god. XV., br. 43., izašao kratki članak Franje Ivekovića: Treba li pisati *Poviest* ili *Povjest*, a na članak su u istom godištu (br. 43. – 52.) odgovarali, pa tako i začeli raspravu, Pero Budmani i Armin Pavić. Rasprava je završila da je Iveković, prihvativši Budmanijevu jezikoslovnu argumentaciju, s *povjesti* prešao na *povijest*, a Pavić je ostao uz *povjest*. Na tu se raspravu početkom 20. st. osvrnuo Nikola Andrić u svom Braniču jezika hrvatskoga (1911., str. 38.), savjetujući da treba biti *povijest*, a ne *povjest*: „Mnogi naši pisci ne znaju, kako bi pisali riječ p o v i j e s t, pa se privoljuju »povjesti«. Premda ima u historiji ove riječi i jedno tumačenje, koje je pokušalo opravdati drugi način pisanja, ipak mislimo, da se moramo držati samo prvoga, pa pisati: *povijest* (starijom ortografijom: *poviest*).“

U naše se vrijeme Marko Samardžija (2001.)² osvrnuo na te rasprave, pišući o djelatnosti Franje Ivekovića, ali ne savjetodavno – naime, u naše je vrijeme *povijest* neupitna, ne ugrožava ju *povjest*. Međutim, još je i drugoj polovici 20. st. *povijest* bila pod normativnim povećalom i kolebljiva, vidi se to po jezičnom savjetu Ljudevita Jonkea (1956.: 90. – 91.) u kojem tumači zašto je *povijest*, a ne *povjest*: „Riječ *povijest* uzeta je u ovom obliku u književni jezik prema narodnom izgovoru *pövijest*, dakle s kratkim *o* u prvom slogu i s dugim jatom u drugom slogu. S takvim se akcentom ona govori; na velikom području ijekavskoga govora i ujedno odgovara složenicama *pripovijest*, *zapovijest*, također s brzim akcentom na prvom slogu i s dugim jatom u posljednjem slogu. Tako bilježi te riječi Akademijin Rječnik hrvatskoga

² Jezikoslovne rasprave i članci, Stoljeća hrvatske književnosti, MH

i srpskoga jezika, a i svi noviji rječnici ije-kavskoga govora. Istina je i to, da se imenica *povijest* govori i s onakvim akcentom, kakav navodi naš čitalac, dakle *póvjest*, ali taj izgovor nije uzet kao književni, premda se kadšto tako i pisalo, osobito u posljednje vrijeme u Bosni i Hercegovini. Mogu reći već i to, da je i Pravopisna komisija odobrila kao književni izgovor samo *povijest*. Na taj se način ujedno održava paralelnost *povijest*, *pripovijest*, *zapovijest*, dok bi pisanje *povjest*, *pripovijest*, *zapovijest* otkrivalo dvostrukost.“

Spomenuta rasprava iz 19. st. i Jonkeov savjet ipak ne otkrivaju važne dvije činjenice, a obje su mogle utjecati na Šurmina da prihvati *povjest* – u Brozovu pravopisu (1892., str. 106.) piše *povjest*, a Broz-Ivekovićev rječnik (1901.) bilježi i *povijest* i *povjest*, *povijest* je na prvom mjestu i jedina natuknica (nema natuknice *povjest*), a uz *povjest*, koja je dijelom natuknice *povijest*, Iveković u Rječniku hrvatskoga jezika (1901.) ponavlja dijelove argumentacije iz rasprave 1883., navodeći posve nejezikoslovni, neznanstveni i *rekla-kazala* argument: „Kad sam godine 1878 pisao biblijsku istoriju za srednje škole, upitah pokojnoga Daničića, kako bih pisao riječ *povĕst* po južnom govoru, ako bih

ju htio upotrijebiti umjesto *istorija*? On mi reče: »U narodu nema te riječi, ali je govore u Bijogradu, i to s takim akcentom da bi je trebalo po južnom govoru pisati *povjest*.« Biće književni ljudi u Biogradu riječ *povĕst* i akcentat njezin primili od Rusa. *isp.* Vijenac 1883., br. 43., 47., 49., 52.“ Iveković argument: *Daničić reče* – doista se može nazvati *rekla-kazala* argumentom jer je riječ o tome da Iveković dio svojega privatnoga razgovora s Daničićem unosi u Rječnik i to kao valjani jezikoslovni argument.

I da zaključim svoj kratki pregled *povjesti* i *povijesti* i odgovorim čitatelju na pitanje je li Šurmin pogriješio u naslovu svoje knjige – Šurmin, gledajući iz norme njegova doba, nije pogriješio pišući u naslovu svoje knjige *povjest*, taj je oblik sukladan normi njegova vremena. Normativnu prihvatljivost kojega oblika možemo prosuditi tek iz norme koja je na snazi u doba upotrebe toga oblika, a ne iz našega doba. Drugo je pitanje je li *povjest* u doba svoje normativne prihvaćenosti bila u skladu s hrvatskim jezikom i je li bila u svoje doba pogriješan normativni izbor.

Sanda Ham